

Assessors del veguer i alcaldes majors: una transició problemàtica per a Barcelona (1714-1720)

Rafael Cerro Nargáñez*

Introducció

L'objectiu d'aquesta comunicació és estudiar l'evolució final del tribunal reial ordinari del veguer de Barcelona després de la conquesta militar de la ciutat al setembre del 1714, i la seva articulació posterior en cúria del corregidor. Es tracta d'un tribunal que, de fet, serà a les mans dels seus dos alcaldes majors: un per a les causes civils i un altre per a les criminals. A més analitzarem, respecte al període 1714-1720, la transició funcional dels assessors lletrats del veguer borbònic barceloní i la seva reconversió posterior en alcaldes majors. És una institució forana que representava, però, l'equivalent lletrat català d'aquests tinents de corregidor imposats pel Decret de Nova Planta. Això ho farem constatant la realitat que el canvi, si bé necessàriament traumàtic en termes polítics, també quedà esmorteït d'una manera parcial pel manteniment dels mateixos individus per part de les noves autoritats filipistes.

La cúria del veguer borbònic barceloní: sotsvegues, assessors lletrats, alcaids, procuradors fiscals i escrivans (1714-1718)

Efectivament, al cap de tres dies d'entrar el duc de Berwick a la ciutat de Barcelona, el 15 de setembre del 1714, aquest signà dos reials decrets. Un d'ells autoritzava la creació provisional de la nova Junta dels 16 Administradors, competent en afers municipals; l'altre designava, en les mateixes condicions, el veguer, el sotsvegues i els oficials subalterns del seu tribunal.¹ L'endemà José Patiño,

* Universitat de Barcelona (Departament d'Història Moderna). Aquesta comunicació ha estat possible arran d'una ajuda econòmica de la Fundación Caja Madrid, emmarcada dintre de la meua tesi doctoral titulada *Los alcaldes mayores de Barcelona (1718-1808)*, que dirigeix el professor Dr. Pere Molas Ribalta.

1. *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 3 (veguer), xvii, *Caucions i juraments d'oficials*, 12, sn/f., Barcelona, 15-IX-1714.

l'intendent de Catalunya, rebia manament del comandant general per dissoldre immediatament les institucions forals més representatives del país, com ara el Consell de Cent i la Diputació del General.² Ràpidament, una bona part de les seves competències per a tot el Principat l'assumí la Reial Junta Superior de Govern i Justícia. El 6 d'octubre del mateix any, Berwick nomenà la resta de veguers i sotsveguers fins que no s'articulés la Nova Planta catalana, d'acord amb els models imposats prèviament a València i Aragó.³ Per tant, el veguer de Barcelona fou el primer a rebre el seu despatx interí de les autoritats borbòniques. En fou nomenat titular un home d'indubtable experiència i fidelitat a la causa de Felip V durant el conflicte dinàstic, Josep Viladomar i Boix, que substituï l'anterior veguer austriacista, Marc Antoni de Llassera (1711-1714).⁴

Viladomar, com els qui el precediren, exercia la seva jurisdicció no tan sols sobre la vegueria barcelonina, sinó també sobre les sotsvegueries d'Igualada, el Vallès, Moià i el Moianès.⁵ Els mèrits personals de Josep Viladomar consten d'una manera detallada als informes borbònics, segons els quals aquest cavaller natural de la vila de Berga era fill del burgès honrat Antoni Viladomar.⁶ La seva fidelitat a Felip V es va traduir en persecució per part dels imperials, fins al punt

2. Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña de 1713 y 1714*, Barcelona, Luís Fiol y Cros, 1871, vol. II, pàg. 260-264; Salvador SANPERE I MIQUEL, *Fin de la nación catalana*, Barcelona, L'Avenç, 1905, pàg. 567-571; Feliu DURAN I CANYAMERAS, «Catalunya sota el govern dels reis absoluts de la Casa de Borbó», *Revista Jurídica de Cataluña*, Barcelona, XL (1934), pàg. 319; Santiago ALBERTÍ, *L'Onze de Setembre*, Barcelona, Albertí, 1964, pàg. 370-371; Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *La guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1999, pàg. 301-380.
3. Molts d'ells foren renovats l'any 1715 pel comandant general príncep T'Serclaes i de Tilly, i especialment pel capità general marquès de Castel-Rodrigo, els seus noms eren: Francesc Miret (veguer de Vilafranca del Penedès), Francesc Anglasesell i Cortada (veguer de Girona), Antoni Vila de Prat (veguer de Vic), Jaume Llissach (veguer de Manresa), Joan Baptista Mujal (veguer de Cervera), Gaspar Gil (veguer de Tarragona), Pere Renovau (veguer de Montblanc), Agustí Febrès (veguer de Lleida), Jacint Gomar (veguer de Tàrrrega), Josep Andreu (veguer de Balaguer), Jaume Ferrer (veguer d'Agramunt), Josep Llavina (veguer de Camprodon), Magí Saguer (veguer de Puigcerdà), Onofré Melcior (sotsveguer d'Igualada), Jaume Torres (sotsveguer de Moià), Francesc Canal i Amorós (sotsveguer del Pallars), Jerònim Badia (sotsveguer de Besalú), Jerònim Puig (sotsveguer del Vallès), Salvador Irià (sotsveguer del Lluçanès), Ignasi Rossinyol (sotsveguer de Berga), Joan Casamitjana (sotsveguer de Prats de Rei), Nicolàs Arberes (sotsveguer de la Vall de Ribes) i Francesc Cao de Benós, baró de Lés, governador de Castell-Lleó i districte de la Val d'Aran. Tortosa era l'única vegueria sense veguer, perquè des del principi del 1709 hi havia un corregidor i governador militar, el cavaller de Croix, i un alcalde major, Pedro de Saura i Valcàrcel (Joan MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968, pàg. 138-139; ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó), Cancelleria, reg. 6.182, f. 5r-7v, Barcelona, 9-13-X-1714; reg. 6.110, f. 19v-20v, Barcelona, 5-X-1715).
4. José SERRA ROSELLÓ, «Cronología de los veguers de Barcelona», *Documentos y Estudios*, Barcelona, V (1961), pàg. 23.
5. Jesús LALINDE ABADÍA, *La jurisdicción real inferior en Cataluña (corts, veguers, batlles)*, Barcelona, Ayuntamiento de Barcelona, 1966, pàg. 183-187; Víctor FERRO, *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo, 1987, pàg. 120-123.
6. Francisco José MORALES ROCA, *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*, Madrid, Hidalguía (CSIC), 1985, vol. II, pàg. 136.

que el 8 de febrer del 1708 l'arxiduc Carles decretà la confiscació de totes les seves propietats.⁷ Hagué de fugir al Rosselló, on es posà sota les ordres del duc de Noailles, el qual el nomenà veguer de la Cerdanya espanyola i l'any 1711, un cop conquerida Girona, veguer de la mateixa ciutat.⁸ El seu nomenament per a Barcelona el 15 de setembre del 1714 es pot considerar com un premi per la seva fidelitat a la causa borbònica, que es tornà a veure recompensada a l'octubre del 1715 arran de la pròrroga al mateix càrrec per decret del capità general, el marquès de Castel-Rodrigo, el seu amic i protector.⁹

El sotsveguer nomenat per Berwick fou Joan Baptista Carreras. No en coneixem gaire cosa, dels seus mèrits personals. Suposem que foren importants perquè, de fet, a l'octubre del 1715 Castel-Rodrigo el tornà a ratificar, igual que a Viladomar.¹⁰ L'any següent abandonà la cúria del veguer per raó del seu nomenament reial com a agutzil de la nova Reial Audiència catalana.¹¹

Respecte als assessors lletrats o jutges ordinaris, el comandant general es decidí per quatre lletrats d'importants serveis a la causa filipista: els doctors en ambdós drets Francesc Bach, Baltasar Oliveras, Josep Joan de Ferran i Antoni Serra i Portell –aquest, a més, advocat fiscal.¹² Els agutzils del tribunal reial ordinari barceloní foren sis: Antoni Burgada, Manel Saludes, Jacint Senyoret, Francesc Alias, Francesc Font i Antoni Soler, aquests dos darrers ascendiren a agutzils de l'Audiència l'any 1716, on es trobaren amb Carreras.¹³

El doctor Francesc Fornaguera i Alòs, home de confiança del virrei Velasco l'any 1705, fou escollit alcaid de les presons del veguer, però com que també era un dels membres de la Junta dels 16 Administradors (l'any 1718 esdevingué regidor de Barcelona), no en prengué possessió.¹⁴ Una vegada notificada la seva incompatibilitat, es nomenà en el seu lloc Bosch i Bolsós “*para que se encargara de guardar ditas claus y carssers y tenir en bon custodia los presos*”.¹⁵

7. Pedro VOLTES BOU, *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria 1705-1714*, Barcelona, Instituto Municipal de Historia, 1963, vol. II, pàg. 152; Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *Els catalans i Felip V: de la conspiració a revolta (1700-1705)*, Barcelona, Vicens Vives, 1993, pàg. 307-308.

8. Josep Maria GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya*, Madrid, Marcial Pons, 1997, pàg. 74.

9. ACA, Cancelleria, reg. 6.110, f. 103-104v, Barcelona, 10-X-1715. Josep Viladomar i Boix fou a la vegueria barcelonina fins al principi de desembre del 1718, data de la presa de jurament del corregidor interí, brigadier Pedro Rubio. Castel-Rodrigo intentà nomenar-lo per a corregiments com ara Barcelona, Mataró, Manresa i Puigcerdà. L'any 1720 fou designat corregidor de capa i espasa de Vilafranca del Penedès, però el 1727 el condemnaren per corrupció. Malgrat això fou indultat, tanmateix aquí finalitzà la seva carrera al servei de la monarquia (José Antonio PUJOL AGUADO, *La Corona de Aragón en la Cámara de Castilla*, Alicante, 1994, pàg. 50-51).

10. ACA, Cancelleria, reg. 6.110, f. 28r-50v, Barcelona, 20-X-1715.

11. María de los Ángeles PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia de Cataluña (1715-1718)», dins Pere MOLAS RIBALTA, *Historia social de la administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, CSIC, 1980, pàg. 195.

12. AHCB, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 15-IX-1714.

13. PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia...», pàg. 195.

14. Armand de FLUVIÀ ESCORSA, «Índice de los cargos y empleos del antiguo ayuntamiento de Barcelona», *Documentos y Estudios*, Barcelona, XIII (1964), pàg. 192-193; MERCADER, *Felip V i Catalunya...*, pàg. 351.

15. AHCB, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 17-IX-1714.

En qualitat de procurador fiscal trobem el doctor en ambdós drets Bartolomé Esperabe, i, com a escrivans de la cúria, els notaris Francesc Busquets i Josep Huguet. Tots dos tenien una gran experiència professional dintre del seu ofici i serveis de fidelitat a la dinastia borbònica, d'una manera especial Josep Huguet, nascut a Vilarrodona. Entre els mèrits que aquest al·legava, hi havia els sacrificis del seu pare, el notari Joan Huguet, i del seu germà Ignasi, tots dos perseguits i morts pels austriacistes, els quals confiscaren les seves propietats. Per aquest motiu Felip V el distingí, l'any 1724, amb un títol de ciutadà honrat de Barcelona, tot i que esperava la dignitat de cavaller.¹⁶ Un altre germà fou el doctor en dret Joan Huguet, escrivà criminal de la Reial Audiència i, des del 1718, alcalde major de la vila de Granollers per nomenament del corregidor de Mataró, coronel Francisco Antonio Morales. En canvi, un nebot seu, Baltasar Huguet, doctor en dret civil i advocat dels Reials Consells exiliat a Madrid durant la guerra, exercí els càrrecs de corregidor lletrat de Tarassona (1718-1722), alcalde major civil de Barcelona (1729-1732) i, a la fi, alcalde major a Palma l'any 1734.¹⁷ Ara bé, independentment de la situació personal de tots aquests individus, el que més ens interessa és la personalitat ben definida dels assessors lletrats de la cúria del veguer, perquè de la seva metamorfosi sortiren els primers alcaldes majors barcelonins.

Perfil sociològic i professional dels assessors lletrats o jutges ordinaris

Com ja hem assenyalat, el duc de Berwick –no el veguer Viladomar– nomenà per a Barcelona només quatre assessors lletrats o jutges ordinaris encarregats d'incoar les causes civils i criminals del partit. Aparentment, era un nombre molt superior al d'altres poblacions catalanes, explicable per la importància d'una capital com Barcelona, seu d'importants tribunals de justícia reials amb jurisdicció ordinària i especial, a més de la cúria del veguer.

El doctor en lleis Francesc Bach va ser el primer assessor en categoria designat per Berwick al setembre del 1714.¹⁸ Nascut a Barcelona, era fill del també doctor en lleis Manel Bach, i germà del doctor Joan Bach, ardiaca i canonge de Barcelona.¹⁹ Malgrat els informes borbònics que consignaven la seva estada a la capital durant tot el govern de l'arxiduc Carles, en fou disculpat per no haver col·laborat amb les autoritats imperials. A l'estiu de l'any 1713 va fugir de Barcelona i es refugià a Mataró.²⁰ La seva oportuna estada en el campament de Berwick facilità l'any següent el seu nomenament d'assessor, però no per gaire temps. El dia 7 de desembre del 1715 la Cámara de Castilla consultà el rei, en

16. ACA, Reial Audiència, reg. 205, f. 40-41v, Madrid, 7-XI-1724.

17. Rafael CERRO NARGÁNEZ, «Els alcaldes majors de Catalunya: entre austriacistes i borbònics (1717-1725)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, Barcelona, XVI (1998), pàg. 294-295.

18. AHCB, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 15-IX-1714.

19. AHPB (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona), Joan Olzina Malet, *Testaments Primer Llibre (1734-1751)*, f. 45v-46r, Barcelona, 21-IX-1745.

20. BRUGUERA, *Historia del memorable sitio...*, vol. I, pàg. 356-357.

primer lloc, sobre la seva designació per a oïdor català dins de la nova Reial Audiència borbònica. El 13 de febrer del 1716 es despatxà el títol de magistrat. El substituï molt aviat el doctor en dret Oleguer Ametller i Pessió, al qual ja ens referirem més endavant. No era pas gaire bona, l'opinió que en tenia el capità general marquès de Castell-Rodrigo, perquè aquest informà a Madrid que “*es muy remiso y dexado, ama poco el trabajo y la fatiga [...] pero es prudente recto y callado*”. Són prou motius per no ascendir dintre de l'escalafó de l'administració borbònica, atès que morí en aquest càrrec l'any 1732.²¹

Baltasar Oliveras, també lletrat barceloní, fou el segon assessor en importància.²² Era fill del doctor en medicina Rafael Oliveras i de Francesca Roig, casada en segones noces amb el ric mercader Pau Roig. L'any 1689 es casà amb Petronilla Rondó, filla del prestigiós notari de Barcelona Jaume Rondó.²³ Per la seva relació de mèrits sabem que l'any 1683 es graduà com a doctor en dret civil i canònic a la Universitat de Barcelona. Entre el 1699 i el 1700 fou cònsol militar a la Llotja del Mar. Molt aviat simpatitzà amb la causa filipista, per la qual cosa l'arxiduc ordenà la confiscació de totes les seves propietats, i el 1710 patí sis mesos de presó. A mitjan juny del 1713 fugí de Barcelona: s'amagà primer a Girona, i després a Mataró, on el comandant borbònic, el mariscal de camp Gabriel Cano, el nomenà assessor i consultor de tots els tribunals militars mataronins, fins que al setembre del 1714 el reclamà el duc de Berwick.²⁴ Igual que molts altres lletrats filipistes, fou dels primers a ser habilitat com a advocat de la Audiència catalana.²⁵ No sembla que l'assessoria satisfés les seves aspiracions. El 1715 fou proposat per la Cámara de Castilla per a una plaça d'oïdor, però sense gaire èxit. Tingueren un resultat idèntic les seves gestions per accedir-ne a una altra de corregidor, alcalde major i regidor a Barcelona.²⁶ Malgrat això, un informe borbònic considerava que: “*Es un letrado de los de mas experiencias de esta ciudad, el qual ha sido muy afecto a S.Magd. y por su notoria fidelidad padeció durante el gobierno intruso, gravissimas persecuciones y en atencion a sus meritos y servicios le confió el Sr. Duque de Verbick una de las asesorias del veguer de esta ciudad que actualmente exerce*”.²⁷

Continuà a l'assessoria fins al desembre del 1718. Desconeixem la data de la seva mort, però sabem que testà al final del 1732 davant del seu cunyat, el notari Carles Rondó.²⁸

Josep Joan de Ferran, donzell nascut l'any 1653, pertanyia a una família natural de Vallmoll i resident a Valls, Tarragona i Barcelona, que apostà fort per la causa reialista durant la Guerra dels Segadors i borbònica en el conflicte dinàstic, i que

21. PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia...», pàg. 188 i 240.

22. AHCB, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 15-IX-1714.

23. AHPB, Pere Martir Lluell, *Llibre 10 de Capítols Matrimonials (1685-1691)*, sn/f., Barcelona, 13-XII-1689.

24. AHN (Archivo Histórico Nacional), Consejos, llig. 17.984, *Relación de méritos del doctor Don Baltasar Oliveras*, Madrid, 24-IX-1716.

25. ACA, Reial Audiència, reg. 1.686, f. 2v, *Libro de matrículas de abogados de la Real Audiencia*. Barcelona, 2-V-1716.

26. PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia...», pàg. 188; MERCADER, *Felip V i Catalunya...*, pàg. 284-285 i 365.

27. ACA, Reial Audiència, reg. 190, f. 128v, Barcelona, 3-IX-1716.

28. AHPB, Carles Rondó, *Llibre de Testaments (1732-1755)*, f. 85r-87v, Barcelona, 14-XII-1732.

aconseguí un ràpid ascens social i econòmic. A la darrereria del segle XVII Josep Joan era governador del Camp de Tarragona. El 1697 auxilià Tarragona, llavors assetjada pels exèrcits de Lluís XIV. Molt aviat abraçà la causa de Felip V, per la qual cosa el coronel austriacista Joan Nebot el tingué, almenys dos cops, “*con mucha ignominia y aprobio [...] mucho tiempo en un calabozo y con guardias de vista evitandole toda comunicacion*”.²⁹ En sortir de la presó fugí de la ciutat i es posà sota les ordres de Berwick, que el nomenà assessor del veguer Viladomar.³⁰ Així mateix, fou dels primers a ser acceptat com a advocat de la Reial Audiència, un honor que compartí amb el seu primogènit, el doctor en dret Raimon de Ferran i Biosca, igualment assessor lletrat de Barcelona, com el seu pare.³¹ Segons un informe de l'Audiència datat el 1716 era un “*letrado de mucha experiencia y persona inteligente y por razon de su fidelidad, notoria, fue muy perseguido durante el gobierno intruso*”.³² La Cámara de Castilla el tingué en compte, en tercer lloc, el 1715 per ocupar una plaça d'oïdor a l'Audiència, dintre de la mateixa consulta formada, íntegrament, pels seus companys assessors Francesc Bach i Baltasar Oliveras, però com ja sabem el rei decidí nomenar-ne Bach.³³ Al desembre del 1718 el corregidor interí de Barcelona, el brigadier Pedro Rubio, el nomenà el seu assessor civil i, en conseqüència, company d'Oleguer Ametller i Pessió, assessor criminal, i continuà exercint aquest càrrec fins al principi del 1720. Morí set anys després, per bé que els beneficis dels seus mèrits i sacrificis per la causa borbònica els recollí aviat el seu fill, Raimon de Ferran i Biosca, el qual fou nomenat alcalde major de Tarragona (1726-1749), ennoblit l'any 1746, per passar el 1749 a ocupar plaça d'alcalde del crim a la Reial Audiència i ascendir, el 1751, a oïdor, igual que el seu fill, Bonaventura de Ferran, oïdor de l'Audiència mallorquina, que passà a ocupar l'any 1768 la plaça de magistrat a Catalunya deixada pel seu pare jubilat.³⁴

El quart i darrer assessor fou el doctor en dret Antoni Serra i Portell, que a més féu d'advocat fiscal de la cúria. Les connexions familiars d'aquest individu eren molt importants. El seu pare fou Esteve Serra i Vileta, diputat reial de la Generalitat en el trienni comprès del 1692 al 1695, conseller en cap de Barcelona el 1695 i, arran de la seva fidelitat borbònica durant el conflicte dinàstic, un dels 16 Administradors nomenats per Berwick; finalment, el 1718 esdevingué regidor de Barcelona per la classe de ciutadans honrats, i fou ennoblit deu anys més tard.³⁵

29. Salvador J. ROVIRA I GÓMEZ, *Rics i poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII*, Tarragona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000, pàg. 89-90.

30. *AHCB*, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 15-IX-1714.

31. *ACA*, Reial Audiència, reg. 1.686, f. 2v, *Libro de matrículas de abogados de la Real Audiencia*, Barcelona, 2-V-1716.

32. *ACA*, Reial Audiència, reg. 190, f. 128r, Barcelona, 3-IX-1716.

33. PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia...», pàg. 188.

34. Pere MOLAS RIBALTA, «Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón», dins *Historia social de la administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, CSIC, 1980, pàg. 154 i 163.

35. Josep Maria SANS I TRAVÉ i Concepció BALLART I MARSAL, «El catàleg de diputats i oïdors de comptes de la Generalitat de Catalunya (1359-1710) de Pere Serra i Postius», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, Barcelona, VIII (1980), pàg. 106; MOLAS, «Catalans als consells de la monarquia (segles XVII-XVIII)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, Barcelona, XIII (1997), pàg. 234-235.

Estava mullerat amb Maria Portell, germana del filipista Francesc Portell, un dels presidents del Consejo de Castilla nomenats el 1714, i amic íntim del polèmic fiscal Melchor Rafael de Macanaz. Antoni estava casat amb Teresa Prous, filla del Melcior Prous, conseller d'Hisenda des del 1713; d'aquest, n'era fill el cavaller Baltasar Prous, també nomenat regidor vitalici barceloní el 1718. Una germana d'Antoni, Isabel Serra i Portell, es va casar llavors amb Josep Ventura de Güell i Trelles, conseller de Castella i germà del regidor de Barcelona Antoni de Güell i Trelles, casat amb Teresa Serra i Prous, filla del nostre Antoni Serra i Portell. Una altra filla seva, la menor, era casada amb Ignaci Gayolà, nét del noble figuerenc Francesc Gayolà, assessor de Viladomar a Girona i primer alcalde major d'aquesta ciutat (1717-1724).³⁶

Com podem veure, Antoni Serra i Portell estava emparentat amb l'elit burocràtica catalana que, a causa de la seva fidelitat a la nova dinastia, aconseguí títols i càrrecs dintre de la més alta magistratura de la monarquia. Aquest també fou el camí que seguí Antoni, si bé de moment s'hagué de conformar, al setembre del 1714, amb l'ofici d'assessor lletrat i advocat fiscal despatxat per Berwick.³⁷ En abandonar la cúria, el rei el nomenà advocat de la ciutat i també auditor interí de Guerra el 1721.³⁸ No per gaire temps, tanmateix, perquè la seva ambició era entrar dintre de l'Audiència. Al desembre del 1715 havia estat consultat, sense resultats, per ocupar una plaça d'alcalde del crim. Però finalment, el 1733, accedí a aquest càrrec, passant a oïdor el 1741 (en substitució de Josep Francesc d'Alòs i Rius, nomenat alcalde de Casa i Cort a Madrid), en el qual càrrec morí el 1760.³⁹

Més esporàdicament, i sense trobar-ne cap títol, actuaren l'any 1720 com a assessors comissionats pel corregidor els doctors en dret Raimon de Ferran i Biosca (fill de l'esmentat Josep Joan de Ferran), Gabriel Verd, Raimon Texidor, Francesc Antoni Copons i Nuix i Miquel Marmer i Mora.⁴⁰ Amb motiu de les seves característiques personals ens hem interessat pels dos darrers lletrats, bàsicament perquè mantenien una relació indirecta amb la figura dels alcaldes majors catalans.

En efecte, malgrat que el doctor en lleis Francesc Antoni Copons i Nuix en realitat mai no arribà a ser alcalde major, el seu pare, el cavaller filipista Francesc Antoni Copons, sí que en fou: de Tàrraga, d'on era natural, entre el 1727 i 1741.⁴¹ Sabem que per decret despatxat pel duc de Berwick el 3 d'octubre del 1714 fou nomenat assessor de la Llotja del Mar. Segons un ben informat document borbònic: *“Este sugeto ha sido siempre afecto a S.M. y como a tal fue perseguido por el gobierno intruso, hallandose con el Ejercito de S.M. ante esta capital durante el ultimo sitio, donde se mantuvo hasta que fue reducida a su debida obediencia”*.⁴²

36. MOLAS, «Catalans als consells de la monarquia...», pàg. 240-241.

37. *AHCB*, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 15-IX-1714.

38. *ACA*, Reial Audiència, reg. 267, f. 257-258v, San Lorenzo, 18-VI-1721.

39. *ACA*, Reial Audiència, reg. 326, f. 29v-31r, San Lorenzo, 20-X-1733; f. 139-141r, Buen Retiro, 22-VI-1741; PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia...», pàg. 189; MOLAS, «Las Audiencias borbónicas...», pàg. 154-155.

40. *AHCB*, 3, XXXVII, *Processos grans*, 441, sn/f., Barcelona, 31-I-1720; 443, sn/f., Barcelona, 19-II-1720.

41. Josep Maria PLANES I CLOSA, «Radiografia d'un municipi borbònic català: persones i grups socials al poder a Tàrraga, 1715-1750», *Pedralbes*, 6 (1986), pàg. 120.

42. *ACA*, Reial Audiència, reg. 121, f. 103v-104r, Barcelona, 30-XII-1716.

Al maig del 1716 fou un dels primers lletrats a ser admès per a advocat de la Reial Audiència.⁴³ No sembla que s'hi trobi gaire més informació, però el 1740 el targarí fou designat advocat interí de l'Ajuntament de Barcelona en substitució del seu cunyat Miquel Marmer, mort l'any següent, per la qual cosa el rei li concedí la titularitat del càrrec.⁴⁴ Tot i que s'hi jubilà el 1753, l'Ajuntament de Tàrraga sempre el considerà el seu interlocutor per resoldre els problemes plantejats davant dels tribunals reials de Barcelona.⁴⁵ El seu cunyat, Miquel Marmer i Mora (fill del doctor en dret Joan Marmer i Montegut), també assessor lletrat del corregidor, fou nomenat advocat de la ciutat el 1734, en ser promogut Antoni Serra i Portell a una plaça d'alcalde del crim a l'Audiència. En morir l'any 1741 el reemplaçà –com hem vist– Copons i Nuix. El seu germà, l'advocat dels Reials Consells Josep Marmer i Mora, procurador fiscal de la cúria del corregidor, fou alcalde major criminal de Barcelona entre el 1733 i el 1738.

La consolidació: alcaldes majors civils i criminals (1718-1720)

Tota aquesta etapa de provisionalitat, amb veguers i assessors, tingué els seus dies comptats arran de la publicació del Decret de Nova Planta pel capità general, el marquès de Castel-Rodrigo, el 16 de gener de l'any 1716. El contingut del decret dissenyat pel conseller de Castella –el català Francesc Ametller– i l'intendent de Catalunya José Patiño, articularen el Principat en dotze corregiments amb dinou alcaldies, antigues vegueries i sotsvegueries, que es traduïren en vint alcaldes majors o tinents de corregidor.⁴⁶ El corregiment de Barcelona fou l'únic dotat amb “*dos Thenientes Letrados*” residents a la mateixa capital amb el seu corregidor, la qual cosa implicava una especialització jurisdiccional, és a dir, hi havia un alcalde per a les causes civils i un altre per a les criminals, i la vara civil era la primera en jerarquia prelativa.⁴⁷ En aquest aspecte, les dues vares barcelonines s'equipararen amb alcaldies de Castella tan importants com ara Madrid, Múrcia, Cadis, Còrdova, Granada i Màlaga. Dintre de la Corona d'Aragó, tenien

43. ACA, Reial Audiència, reg. 1.686, f. 2v, *Libro de matrículas de abogados de la Real Audiencia*, Barcelona, 2-V-1716.

44. FLUVIÀ ESCORSA, «Índice de los cargos y empleos...», pàg. 203 i 211.

45. Josep Maria SEGARRA I MALLA, *Història de Tàrraga amb els seus costums i tradicions (segles XVI-XVIII)*, Tàrraga, Museu Comarcal, 1987, vol. II, pàg. 327.

46. Els seus nom eren: Barcelona (dues vares), Mataró, Granollers, Girona, Besalú, Vic, Camprodon, Puigcerdà, Lleida, Balaguer, Tàrraga, Tortosa, Tarragona, Montblanc, Vilafranca del Penedès, Igualada, Agramunt, Manresa i Berga; un nombre que duplicava el de València, amb vuit alcaldies i nou alcaldes majors: Alzira, Alacant, Castelló de la Plana, Morella, Oriola, Sant Felip, València (dues vares) i Xixona. Aragó disposava de nou alcaldies amb deu alcaldes majors: Alcanyís, Benavarri, Calataiud, Cinc Viles, Daroca, Osca, Jaca, Terol i Saragossa (dues vares). Mallorca tingué una alcaldia a Palma (Ricardo GÓMEZ-RIVERO, «Las competencias del Ministerio de Justicia en el Antiguo Régimen», *Documentación Jurídica*, Barcelona, 17 (1990), pàg. 153-154; Jesús BURGUEÑO, *De la veguería a la provincia. La división territorial contemporánea als països catalans (1790-1850)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1995, pàg. 18-22).

47. Josep Maria GAY ESCODA, «La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya. Edició de la consulta original del Consejo de Castilla de 13 de juny de 1715», *Revista Jurídica de Catalunya*, Barcelona, 81 (1982), pàg. 66.

una dotació semblant les ciutats de València i Saragossa. Aquesta dualitat de vares només era aplicable en ciutats importants i populoses que, per les seves característiques, necessitaven almenys dos alcaldes majors lletrats per poder jutjar les causes ordinàries de primera instància, tret de Sevilla, la qual disposava de cinc tinents d'assistent (nom que rebien a la ciutat sevillana els seus alcaldes majors, perquè el corregidor era conegut també amb el nom d'assistent).⁴⁸

En tot cas, la publicació del Decret de Nova Planta, si bé assenyalà quina era la política uniformitzadora de la monarquia borbònica i els canvis que s'havien d'esdevenir aviat, seguint els models establerts prèviament a València i Aragó l'any 1707, no implicà als mesos vinents transformacions immediates, perquè la Cámara de Castilla encara havia de consultar el rei entorn dels noms de tots els aspirants a ocupar places de corregidor, regidor i oficis subalterns. De fet, fins al 15 d'abril del 1716 no entraren a exercir en funcions els magistrats de l'Audiència borbònica, la qual tingué la responsabilitat d'efectuar molts nomenaments i de remetre a Madrid els diferents memorials dels aspirants catalans.⁴⁹

Així, doncs, el veguer Viladomar i els seus assessors Josep Joan de Ferran, Baltasar Oliveras i Antoni Serra i Portell continuaren exercint els càrrecs com si res en el transcurs del 1716, però amb la preocupació de saber que els seus dies en aquests oficis estaven comptats. De fet, l'únic canvi produït fou –com hem assenyalat– la substitució de Francesc Bach al principi de l'any pel doctor en ambdós drets Oleguer Ametller i Pessió.⁵⁰ El seu pare era l'influent conseller de Castella Francesc Ametller, un dels principals botiflers del país i que donà dictamen al Consejo de Castilla sobre la nova planta a adoptar al Principat.⁵¹ Oleguer Ametller era un lletrat d'origen, en part, italià. L'avi matern fou el cavaller sicilià David Pessió i Spínola, col·laborador de Joan Josep d'Àustria en el setge de Barcelo-

48. Fernando ALBI, *El corregidor en el municipio español bajo la monarquía absoluta*, Madrid, Instituto de Estudios de la Administración Local, 1943, pàg. 232. Joan MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya...*, pàg. 315-321. Benjamín GONZÁLEZ ALONSO, *El corregidor castellano (1348-1808)*, Madrid, Instituto de Estudios de la Administración, 1970, pàg. 266-269. José Manuel DE BERNARDO ARÉS, *Los alcaldes mayores de Córdoba (1750-1833)*, Còrdova, Publicaciones del Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Córdoba, 1978, pàg. 37-45. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Barcelona, Curial, 1982, pàg. 157-178. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, *Militares en Valencia (1707-1808)*, Alicante, Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, 1990, pàg. 159-189.

49. PÉREZ SAMPER, «La formación de la nueva Real Audiencia...», pàg. 194-195.

50. *AHCB*, 3, XVII, 12, sn/f., Barcelona, 25-I-1716.

51. Francesc Ametller fou catedràtic en lleis a la Universitat de Barcelona. El 1698 fou nomenat jutge de cort a l'Audiència i després fiscal. Era un dels ministres partidaris de Felip V més importants i home de tota confiança del virrei Velasco quan l'any 1705 hagué de fugir de Barcelona, ocupada per l'arxiduc Carles. Perdé totes les seves propietats, però el rei, agraït, el nomenà el mateix any regent a Mallorca. En caure l'illa a les mans dels austriacistes fou destinat a Sicília. L'any 1715 passà a regent en el Consell d'Itàlia, però l'1 de maig del 1714 fou nomenat conseller de Castella. Un any més tard deixà el Consell per ocupar plaça de togat al Consell de Guerra, si bé l'any 1717 tornà de nou al Consejo de Castilla, ennoblit prèviament. Morí a Madrid en aquest càrrec l'any 1726 (*ACA*, Consell d'Aragó, leg. 224, *Memo- rial de méritos del doctor Francisco Ametller*, Madrid, 6-VI-1695; Janine FAYARD, «Los ministros del Consejo Real de Castilla (1621-1788)», *Hidalguía*, Madrid, 165 (1981), pàg. 190; Francisco ANDÚJAR CASTILLO, *Consejo y consejeros de Guerra en el siglo XVIII*, Granada, Universidad de Granada, 1996, pàg. 171-172; MOLAS, «Catalans als consells de la monarquia...», pàg. 237-239).

na de l'any 1652, per la qual cosa fou ennoblit per Felip IV el 1663. Per contra, el seu oncle era el venerat Oleguer de Montserrat, canceller de la Reial Audiència (1679-1688), bisbe d'Urgell (1689-1694) i fundador de l'Oratori barceloní de Sant Felip Neri (1673).⁵²

Ara bé: malgrat aquests canvis provisionals, l'arribada dels primers alcaldes majors catalans s'estava endarrerint més del compte, perquè la Cámara de Castilla havia iniciat una ofensiva civilista davant del rei Felip V a fi de separar corregiments i governacions militars a València i Aragó, en funcions des del 1707. La seva intenció era desplaçar els militars dels càrrecs de corregidors i substituir-los per corregidors de lletres o de capa i espasa.⁵³ La pugna entre civilisme i militarisme als territoris de la Corona d'Aragó fou present al llarg del segle XVIII, però molt especialment a Catalunya i València, on la militarització regulà plenament la vida política municipal. El fracàs d'aquesta iniciativa patrocinada per l'elit militar de la monarquia determinà també per a Catalunya la fusió del corregidor i el governador militar.⁵⁴ D'aquesta manera arribaren, per fi, mitjançant el reial decret del 20 de febrer del 1717, els nous corregidors militars, si bé Felip V ordenà momentàniament despatxar els títols de corregidor als governadors militars de Girona, Tarragona, Puigcerdà i Tortosa. Aquests corregiments, en principi, havien de ser els primers a tenir els seus alcaldes majors respectius. S'havia acabat, doncs, la llarga transició, que no per dilatada fou menys traumàtica. Recordem que durant aquesta nova etapa el corregidor, i no pas el rei, era qui gaudia de la facultat de nomenar els seus alcaldes majors i tinents de corregidor, com disposava un acte acordat del 1680.⁵⁵ El Consejo de Castilla només aprovava els nomenaments i els prenia el jurament de fidelitat, la Cámara despatxava els títols aprovats i les llicències, i el Consejo de Hacienda enregistrava els pagaments dels drets de la *media annata*. Aquesta pràctica continuà en el temps fins que es publicà l'Ordenança d'Intendents-Corregidors del 1749, per la qual el rei arrabassà al corregidor la facultat de nomenar alcaldes majors i la traspassà a la Cámara de Castilla, que d'ara endavant havia de consultar al monarca una terna de tres candidats. La majoria d'aquests primers alcaldes majors eren, com hem vist, lletrats, és a dir, doctors en dret i advocats de la Reial Audiència o dels Reials Consells. Molts d'ells havien estat vinculats a l'administració borbònica, durant els anys de provisionalitat en tasques repressives, com a assessors dels veguers, sotsdelegats de la Intendència de Patiño i auditors de Guerra. Malgrat que molts al·legaven mèrits de fidelitat a la causa filipista a llarg del conflicte dinàstic, també hi havia un grapat d'alcaldes majors amb un passat austriacista.⁵⁶ En tot cas, una part important d'alcaldes majors no pogueren prendre possessió de la seva

52. AHN, Consejos, llig. 17.984, *Memorial de méritos y servicios del doctor Oleguer Ametller i Pessió*, 1716.

53. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, «El establecimiento del poder territorial en Valencia tras la Nueva Planta», *Estudis. Revista de Historia Moderna* (València), 13 (1987), pàg. 223-239.

54. GAY ESCODA, *El corregidor a Catalunya...*, pàg. 209-251.

55. Roberto ROLDÁN VERDEJO, *Los jueces de la monarquía absoluta*, Santa Cruz de Tenerife, Universidad de La Laguna, 1989, pàg. 99-104.

56. Aquests eren els casos de Francesc Boxadell, alcalde major d'Agramunt (1720-1724), Joan Baptista Bullfarines (Lleida, 1717-1722), Joan Baptista Cerdà (Puigcerdà, 1717-1724), Alexandre Verdier (Vilafranca del Penedès, 1719-1729), Alexandre de Montserrat i Eva (Balguer, 1720) i José Baget i Nogués (Vic, 1718-1720, i Montblanc, 1720-1724). Verdier i Mont-

alcaldia fins després del 1717. En realitat, arribà la primavera del 1720 i un cert nombre d'alcaldes majors catalans encara no havien estat nomenats pels seus corregidors, perquè, com a militars, estaven destinats per Alberoni, als anys 1717 i 1718, a les campanyes de Sardenya i Sicília contra l'emperador, i no recolliren els seus títols de corregidor fins que la guerra finalitzà.

Aquest era també el cas del corregidor de Barcelona, el militar sevillà José Carrillo de Albornoz i Montiel, comte de Montemar, governador militar de la plaça des de setembre del 1715 i ben conegut pels catalans per les seves accions repressives en el decurs la guerra. Felip V el nomenà corregidor per decret del 10 de març de 1718, tot unint el corregiment a la governació militar com a la resta de places d'armes catalanes. Però com que llavors era a la campanya sarda d'Alberoni, no fou confirmat en el càrrec mitjançant la publicació de la cèdula reial fins el 23 de juny del mateix any, un cop retornat de l'illa.⁵⁷ No serví de res, perquè cinc dies abans d'expedida la cèdula rebé ordres d'incorporar-se a l'exèrcit destinat contra la Sicília saboiana, aliada de l'Emperador. Per aquest motiu Montemar se n'anà de Barcelona a l'estiu del 1718, sense prendre possessió del seu càrrec de corregidor, i no pogué nomenar els seus dos alcaldes majors.⁵⁸ No obstant això, ¿quines persones podia nomenar Montemar com a alcaldes majors de Barcelona? La preferència per lletrats castellans, a tots els nivells de l'administració, no era pas amagada pels Borbó, no tan sols a Catalunya, sinó també a València, Aragó i Mallorca, malgrat la supressió de les lleis d'estrangeria que havien d'afavorir de la mateixa manera els súbdits de la Corona d'Aragó i de Castella. Un exemple de la malfiança dels corregidors castellans envers els alcaldes majors catalans s'expressa en l'informe que redactà a l'agost del 1718 a la Cámara de Castilla l'únic corregidor lletrat del Principat, Francisco Haro Agüero, corregidor de Cervera. S'hi posa èmfasi en el desig manifest de nomenar alcaldes majors castellans per aplicar amb més rigor les lleis de Castella, encara que la manca de lletrats castellans interessats en alcaldies catalanes impossibilitava aquest objectiu, perquè la llunyania, el desconeixement de la llengua i el dret civil català, però sobretot l'escàs salari, dissuadiren molts magistrats forans d'anar-hi. Consegüentment, les alcaldies del país eren a les mans de lletrats nadius, la qual cosa obligà Francisco Haro a nomenar també un alcalde major català "*aunque con gran repugnancia*". Per resoldre aquest problema, el corregidor

serrat participaren a les Corts de l'Arxiduc Carles l'any 1705 i Baget i Nogués a la Junta de Braços del 1713. La resta d'alcaldes majors havien estat passius o bé optaren per Felip V. Josep de Montaner, alcalde major de Mataró (1718-1723), Joan Huguet (Granollers, 1718-1731), Francesc Gayolà (Girona, 1717-1724), Raimon Pastel (Besalú, 1717-1724), Francesc Torrent i Ferrer (Camprodon, 1718-1728), Josep Font (Tàrrrega, 1720-1723), Pedro de Saura i Valcárcel (Tortosa, 1709-1717 i Tarragona, 1717-1720), Francesc Boleda (Igualada, 1720-1725), Carles Riu i Rovira (Manresa, 1720-1733) i Joaquin Sala (Berga, 1720-1734) (Rafael CERRO NARGÁNEZ, «Els alcaldes majors de Catalunya: l'opció civilita enfront de la militarista (1717-1720)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, X (1999), pàg. 57-65).

57. Eduard ESCARTÍN SÁNCHEZ, «El corregiment de Barcelona: notes per al seu estudi», *Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, vol. II, pàg. 53.

58. Rafael CERRO NARGÁNEZ, «Jose Carrillo de Albornoz y Montiel, conde de Montemar: un militar andaluz entre Cataluña e Italia (1694-1725)», *Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya. (Catalunya i Europa a l'Edat Moderna)*, Pedralbes, 18-II (1998), pàg. 531-538.

cerverí proposà que es dugués a terme un augment significatiu del seu salari, malgrat que això comportés un increment de la pressió fiscal sobre la població del corregiment.

La Cámara passà l'informe d'Haro al conseller Francesc Ametller, gran especialista en temes catalans a qui Felip V acostumava –entre d'altres– a demanar consell. La seva resposta mereix, per la seva contundència, reproduir-se totalment, perquè aconseguí desmuntar els arguments del corregidor en aplicar, en gran manera, el coneixement de la legislació filipista de la Nova Planta, la qual, lògicament, ell havia contribuït a dissenyar. A més, és important perquè serví d'argument a la Cámara per donar resposta, amb el temps, a informes de contingut semblant. Tot i que això no significa pas que de cop haguessin desaparegut els prejudicis acumulats durant molt de temps cap als catalans, si més no va permetre mantenir una certa tolerància amb lletrats del país que s'havien distingit amb claredat en la defensa de la causa borbònica durant la guerra i que, per tant, eren mereixedors de la gràcia reial, com qualsevol súbdit castellà: *“Lo que se me ofrece y parece sobre esta instancia del corregidor de Cervera es que considero por rara su idea de que para que sea su Theniente o Alcalde Mayor, de la Villa y partido de Agramunt, un letrado castellano y de estas partes de Castilla se le aumente el salario de 300 escudos a 500 ducados, con mas excesivo gravamen de aquellos pueblos sobre la carga tan grande de la contribucion, y otras muchas que llegan a lo sumo de lo que pueden soportar. Y si reconoce inconveniente en que tal Alcalde Mayor sea natural de Cataluña, lo mismo seria en todos los otros onze corregimientos que tambien se les habria de aumentar a 500 ducados, con insoportable gravamen de los pueblos contra lo resuelto por S.Mgt. con el Decreto de 11 de junio de este año; y me da a creher que lo insta para complazer y beneficiar a algun amigo suyo de por aca, porque no discurro en que funda que tenga inconveniente que el Alcalde Mayor de Agramunt sea natural de Cataluña pues, por Decreto de Nueva Planta de la Real Audiencia de Cataluña en el capitulo 54 estan quitadas las extranjerias y dize el Rey que su Real intencion es que en sus Reynos las dignidades y honores se confieran reciprocamente a sus vasallos por el merito y no por el nacimiento en una u otra provincia de ellas, y estos años passados fue servido S.Mgt. conferir el empleo de Corregidor de Motril a Don Juan de Copons y Grimau y el de Huete a Don Francisco Martí, ambos catalanes, que le han exercido con toda satisfacion; y actualmente ha conferido el empleo de Corregidor de Tarazona en Aragon a Don Baltasar Huguet, catalan y antes confirio el de Juez de Lerida a Don Joseph Güell y Trelles que lo exercio algunos años y hoy se halla oidor de la Real Audiencia de Cataluña, y en propios terminos de Thenientes de Corregidor o Alcalde Mayor lo es el Dr. Don Francisco Gayola, natural de Gerona, en la misma ciudad nombrado por el Corregidor Don Tiberio Carafa, aprobado por S.Mgt. y por el Real Consejo. Assimismo en Mataro el Dr. Joseph Montaner aprobado tambien por S.Mgt. y por el Consejo y en Granollers, del mismo partido de Mataro, el Dr. Juan Huguet, ambos catalanes. Y lo son tambien los Thenientes y Alcaldes Mayores de Puigcerda y sotveguerio de Ribas y el de Tortosa y el de Lerida y otras partes, y parece mas conveniente, como sean letrados de conocida fidelidad, porque estan capaces y versados en las leyes y constituciones del pays que S.Mgt. se sirvio mandar observar como nuevamente establecidas por el Decreto de Nueva Planta en todo lo que en el no estoviese prevenido en contrario y tienen mas conocidos y experimentados los genios de los naturales como se afianza mas el buen*

*gobierno y la cabal administracion de justicia, lo que falta en los estrangeros, que han de menester mucho tiempo para enterarse de aquellos genios y de las leyes y costumbres del pahis; y en tanto ha considerado esto S.Mgt que aun ha formado la Audiencia de Cataluña de muchos ministros catalanes sin hazer reparo que los fuesen, y así lo que conviene es que el Corregidor de Cervera escoja letrado para Alcalde Mayor de Agramunt, que sea bien afecto y de conocida fidelidad que los hallara algunos en Cataluña si haze la diligencia particularmente en Barcelona y Cervera, y dexé de tal novedad en insoportable gravamen de los pueblos”.*⁵⁹

Molt semblant a l'argumentació del corregidor Haro era la que donà l'intendent Rodrigo Caballero a la Cámara al final d'octubre del mateix any, però amb la novetat ingènua que proposava la castellanització de les vares barcelonines amb la confiança que l'exemple seria imitat per la resta de corregiments. A més, als lletrats castellans, en lloc d'un augment de salari, se'ls havia de recompensar amb la promesa de futures places en Audiències, per la qual cosa estava en condicions d'atreure-hi candidats que coneixia de l'època d'intendent a València.

*“Nunca”, deia Caballero, “se plantificara bien el ayuntamiento de esta capital, conforme conviene a las reglas de Castilla, sino es aviendo alcaldes mayores castellanos y hombres de zelo, valor y buenas letras; y ya que esto no sea facil para las demas cabezas de partido por la negacion que tienen los castellanos de venir a estos empleos: por lo menos parece preciso que para la capital se haga un esfuerzo extraordinario para evitar las perjudiciales consecuencias que se pueden originar, pues plantificandose bien la capital las demas cavezas de partido en sus dudas seguiran la norma de esta ciudad [...] y por muy preciso que sea castellano el que ubiese de presidir el Ayuntamiento y como naturalmente un Gobernador Corregidor de esta plaza se aplicara a las cosas de la guerra y rara vez asistira a los Ayuntamientos, como sucede en Cadiz y otras partes en donde los gobernadores tienen grados y cuidados superiores, parece que se podia practicar aquí lo mismo que se hizo en Valencia, pues S.Magt dio futuras de plazas de Hijosdalgo a los Alcaldes Mayores que mando pasar a aquella ciudad y con esta espectacion discurro que no faltaran hombres de señas que quisiessen venir y si faltaren discurro que no se negaran (con esta adeala) Don Juan Escobar, Relator de la Audiencia de Valencia, a quien conoce muy bien el Sr. Pedro Colon; y el Dr. Pedro de Castilla, Abogado de la Real Audiencia de Sevilla”.*⁶⁰

No sembla que aquests projectes, malgrat que comptaven amb importants defensors, fossin realistes, i si no es posaren en pràctica fou per manca de recursos. Tanmateix, idees semblants circularen entre els projectes borbònics del moment. Ara bé, pel que sembla la realitat que s'imposà i l'absència del corregidor de Barcelona, comte de Montemar, destinat –com hem vist– a Sicília, obligaren el rei a ordenar al capità general i l'Audiència que el brigadier Pedro Rubio, tinent de rei i segona autoritat en l'escalafó de la governació militar de la ciutat, pren-

59. AHN, Consejos, leg. 18.536, *Informe del consejero de Castilla Francisco Ametller sobre la representación del corregidor de Cervera*, Francisco Haro Agüero, Madrid, 9-X-1718.

60. AHN, Consejos, leg. 18.536, *Carta del intendente de Cataluña Rodrigo Caballero al gobernador del Consejo de Castilla Don Luis de Miraval*, Barcelona, 29-X-1718.

gués possessió interinament del corregiment fins al retorn de Montemar. L'ordre fou comunicada a Rubio el 5 de desembre del 1718, estipulant-hi a més la responsabilitat, després de jurar el càrrec, de nomenar dos assessors lletrats interiors de la seva satisfacció com a tinents de corregidor: un per a les causes civils i un altre per a les criminals. Amb tot, també havia de triar quatre agutzils per al seu tribunal –havia de tenir molt present els que ja estaven nomenats– i mantenir els dos escrivans escollits per Berwick.⁶¹ Aquest era, doncs, un moment certament important per a Barcelona. Felip V havia designat els 24 regidors de Barcelona i aquests tenien l'obligació de jurar el seus càrrecs en el palau del capità general, el marquès de Castel-Rodrigo, l'endemà, junt amb Rubio. Això significà, després de quasi cinc anys de transició (1714-1718), la fi de la cúria del veguer de Josep Viladomar, que fou cessat, però no estem segurs sobre si els seus assessors van tenir la mateixa sort. Efectivament, l'endemà de jurar el càrrec de corregidor interí, el 7 de desembre, el brigadier Pedro Rubio nomenà els seus dos assessors. Els escollits foren dos lletrats coneguts de l'etapa de transició, la qual cosa implicava una certa continuïtat respecte a aquest període tan fosc. L'assessor civil fou Josep Joan de Ferran, i l'assessor criminal Oleguer Ametller i Pessió, també un dels primers regidors barcelonins pel títol despatxat pel rei el 21 de juliol.⁶² Els noms de quasi tots els agutzils resultaren nous, perquè una part dels nomenats el 1714 ascendiren a l'Audiència, amb una millor remuneració. De totes maneres, continuà en el seu càrrec Antonio Burgada, fins que el monarca el nomenà al principi del 1719 agutzil de l'Audiència, moment en què el reemplaçà Mateo Alonso. La resta de nous agutzils del tribunal foren Josep Ribes, Francisco Cortada i Isidre Millet, cessat per motius desconeguts al juny del 1719. El substituï Pere Aromir i Castells. El soldat Vicent Sesse esdevingué l'agutzil major, nomenat pel rei el 21 de juny del 1718. En canvi, l'alcaid de les presons era Joan Alonso, designat per Rubio l'11 de desembre, i l'únic procurador fiscal el doctor Bartolomé Esperabe, "*agente fiscal para las causas civiles y criminales*". Tots ells prengueren possessió de llurs càrrecs en la mà del corregidor interí entre l'11 de desembre del 1718 i el 15 de febrer del 1719.⁶³

La prelació a l'assessoria de Josep Joan de Ferran respecte a Oleguer Ametller era comprensible, perquè el primer era més antic en un nomenament datat el 1714. Ametller tenia antiguitat des de gener del 1716. Les noves assessories eren provisionals fins que el corregidor propietari, és a dir, el comte de Montemar, tornés a Barcelona i confirmés els nomenaments realitzats per Pedro Rubio. Això significa que Ferran i Ametller no eren ben bé alcaldes majors i que, per tant, no tenien una capacitat legal de presidir el nou ajuntament de regidors. Tan sols podien, en qualitat d'assessors lletrats, jutjar les causes civils i criminals ordinàries a la cúria del corregidor. Tot això canvià a partir de la confirmació d'Oleguer Ametller i Pessió com a alcalde major. Efectivament, Montemar no sembla que se n'oblidés, de les seves responsabilitats de corregidor de Barcelona. Llavors era a Sicília, on feia de comandant del castell de Palerm i de les tropes de la vall de Mazara. Des d'aquesta ciutat, a la darrerria de setembre del 1718, despatxà el primer títol de nomenament d'un alcalde major barceloní. Probablement a causa

61. ACA, Reial Audiència, reg. 5, f. 186v, Barcelona, 5-XII-1718.

62. ACA, Reial Audiència, reg. 265, f. 75v-76r, San Lorenzo, 21-VII-1718.

63. AHCB, 3, XVII, 13, sn/f., Barcelona, 7-XII-1718.

de la desfeta de la flota espanyola en aigües de Pessaro, i del bloqueig anglès, les comunicacions marítimes entre l'illa i la península foren particularment difícils, però a la fi el títol fou aprovat pel Consejo de Castilla el 10 de desembre del 1718, tres dies després d'haver estat escollit assessor per Rubio. Desconeixem si aquestes circumstàncies eren causals, però el 2 de gener del 1719 el doctor Oleguer Ametller, alhora regidor de Barcelona, jurà la plaça d'alcalde major en la mà de Castel-Rodrigo.⁶⁴ El mateix dia, ja com a tinent de corregidor, practicà l'obligat jurament a l'ajuntament, presentat en qualitat de fiadors per Judici de Residència a Joan Boloix (batlle de les aigües), Pau Coll (carreter), Oleguer Albiñyana (pagès), Mateo Herea (cirurgià), Josep Aymerich i Ignaci Llorens (mercadors).⁶⁵ Complerts tots els requisits, el 13 de febrer del 1719 presidí el seu primer ajuntament, no sense objeccions pel fet de ser regidor, però no li fou imposada cap incompatibilitat. Ara bé, els problemes sorgiren amb el seu col·lega Ferran, el qual no havia estat confirmat a l'altra alcaldia. Hem de tenir en compte que el despatx d'Ametller no especificava, per res, la seva jurisdicció civil o criminal. En vista del dubte acudí a l'Audiència per aclarir aquest punt. Analitzat el seu memorial en el Reial Acord, se'n dedueix que Ametller volia desplaçar Josep Joan de Ferran i fer-se amb la seva jurisdicció "*con la observancia en Castilla de que faltando el Teniente civil el Teniente criminal haze del civil y el civil haze de criminal en su caso*". L'oidor Josep d'Alòs i Ferrer dictaminà que, malgrat el seu nomenament d'alcalde major, Ametller havia de continuar com a alcalde major criminal, perquè l'assessor Josep Joan de Ferran havia estat designat per a l'assessoria civil per Rubio i perquè era lletrat més antic.⁶⁶ Aquesta decisió tingué greus repercussions en un futur immediat. Quasi al cap d'un any, el 13 de setembre del 1719, Montemar signà –també des de Sicília– el segon títol d'alcalde major, però civil, a nom de l'assessor general de la Intendència, el doctor en dret Josep Francesc d'Alòs i Rius, fill del ministre Josép d'Alòs i Ferrer. El despatx li fou aprovat pel Consejo de Castilla el 18 de gener de 1719 (amb cinc mesos de retard), el qual li concedí llicència per jurar la vara davant del capità general, el marquès de Castel-Rodrigo, cosa que féu el 28 de febrer.⁶⁷ L'endemà presidí el primer ajuntament, un cop dut a terme el jurament. Donà de fiadors per a Judici de Residència els argenters barcelonins Josep Ros i Julià i Francesc Roig i Vives.⁶⁸ El conflicte estava servit perquè Alòs, alcalde major civil, es convertí en la primera vara de Barcelona per sota d'Ametller. És a dir, per antiguitat, l'alcalde major més modern o nou –Alòs– retingué la vara civil i per tant esdevingué l'alcalde major, des d'una perspectiva jeràrquica superior a l'alcalde major més antic que era Ametller, alcalde major criminal, quan a Castella la pràctica usual era que l'alcalde major més antic –la primera vara– fos sempre l'alcalde major civil i no al contrari. Aquesta anomalia (que es tornà a repetir alguna vegada més a Barcelona durant tot el segle XVIII) es pot explicar, en part, per la novetat que representava introduir dues alcaldies de planta castellana, d'acord amb el que or-

64. ACA, Cancelleria, reg. 6.115, f. 1-4v, Palerm (Sicília), 26-IX-1718.

65. AHCB, 1D-I, *Acuerdos*, 4, f. 263v, Barcelona, 10-VI-1721.

66. ACA, Reial Audiència, reg. 127, f. 217v-219r, Barcelona, 24-V-1719.

67. ACA, Reial Audiència, reg. 266, f. 84r-85v, Camp de Rometa (Sicília), 13-IX-1719.

68. Rafael CERRO NARGÁNEZ, «Barcelona y sus alcaldes mayores: perfil sociológico de una élite letrada al servicio de los Borbones (1718-1750)», *Pedralbes*, 17 (1997), pàg. 221-222.

denava el Decret de Nova Planta, però també pels mèrits personals i familiars d'Alòs. En efecte, Josep Francesc d'Alòs i Rius pertanyia a una de les nissagues borbòniques catalanes més importants del país, comparable si més no als Ametller. El patriarca de la família, com hem vist, era el doctor en ambdós drets Josep d'Alòs i Ferrer, igual que Francesc Ametller catedràtic de Prima de lleis a la Universitat de Barcelona i que el 1698 obtingué plaça de conseller tocat a la Batllia General. Era, doncs, com el seu fill, especialista en temàtica fiscal catalana. Atesa la seva simpatia per Felip V, fou premiat després de les Corts de 1701 amb un títol de cavaller. Durant la revolta del 1705 hagué de fugir i perdé totes les seves propietats, segrestades pels imperials. El rei Felip V compensà aquestes pèrdues amb nous càrrecs i dignitats, com el de jutge de confiscacions de Catalunya (1708), honors d'oïdor de la Cancillería de Valladolid (1709), el títol de noble del Principat (1712) i a més, per decret de setembre del 1714, el duc de Berwick –un cop conquerida Barcelona– el nomenà un dels membres de la Junta Superior de Govern i Justícia, presidida per l'intendent Patiño, ministre que el considerava un gran col·laborador seu. Felip V el nomenà el 13 de febrer del 1716 oïdor a l'Audiència, on el seu cunyat, el doctor en dret Ignasi de Rius, també hi era present. El seu primogènit, Josep d'Alòs i Rius, era regidor de Barcelona des del 1718 i el fill menor, el militar Antoni d'Alòs i Rius, obtingué per mèrits de guerra a Itàlia el títol de marquès d'Alòs. No és pas estrany que el monopoli de càrrecs i dignitats dels Alòs generés les inevitables crítiques, no exemptes d'una certa enveja per part d'altres catalans botiflers. Així, el lleidatà Josep Llopis –alcalde de Casa i Cort a Madrid– criticà el patriarca familiar, que considerava “*violento, inquieto y perturbador*”.⁶⁹

Josep Francesc d'Alòs i Rius aprofità les connexions familiars i les bones relacions amb homes clau del govern borbònic per ascendir dintre de l'escalafó administratiu, com l'intendent Patiño, més endavant secretari d'Estat de Marina i Índia, Hisenda i Guerra; el seu germà, el marquès de Castelar, secretari de Guerra, i el mateix comte de Montemar, corregidor de Barcelona. Aquests ministres foren protectors de Josep Francesc tota la vida i fins i tot els uní una estreta amistat. Succeí tot el contrari amb la família Ametller. Segons un informe del conseller de Castella –Francesc Ametller–, Alòs era titllat de “*no grande letrado*”. Però reconeixia que, malgrat això, “*tiene buena capacidad, viveza, inteligencia y dirección*”.⁷⁰ Sens dubte, les excel·lents relacions amb Montemar expliquen la seva designació d'alcalde major civil, ratificat pel Consejo de Castilla i acceptat per l'Audiència, sense cap problema, arran de la presència paterna. Josep Francesc d'Alòs i Rius passà a l'alcaldia després d'haver estat empleat a la Intendència de Patiño com a relator i assessor general.

No sabem fins a quin punt aquesta situació prelativa entre les dues alcaldies afectà les relacions entre tots dos alcaldes majors, però creiem que no hagueren d'agradar gaire a Ametller. En tot cas, no va fer gestions per arrabassar la vara civil al seu col·lega, una circumstància absurda perquè, de fet, corresponia a Montemar regular aquesta situació i era evident que ja havia pres partit per Alòs,

69. María de los Ángeles PÉREZ SAMPER, «La familia Alòs. Una dinastía catalana al servicio del Estado (siglo XVIII)», *Cuadernos de Investigación Histórica*, 6 (1982), pàg. 198-202.

70. Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB), ms. 1970, f. 315v-316r, *Informe de Francisco Ametller sobre José Francisco de Alós y Rius*, 1722.

com assenyalava el seu despatx. A més, després de les interinitats al corregiment dels tinents de rei, els brigadiers Pedro Rubio i Antonio Manso, per fi el comte de Montemar es decidí a fer acte de presència a Barcelona en acabar la guerra a Sicília. Felip V el nomenà inspector general de la Cavalleria i l'obligà a treure's el títol de corregidor, cosa que féu al principi de juliol del 1720, encara que no jurà la plaça fins al 12 d'agost, jurant el mateix càrrec a l'Ajuntament a les mans d'Alòs; tot un símbol de confiança cap a aquest individu.⁷¹

Conclusió

Per tant, a l'agost del 1720 Barcelona completà finalment les disposicions preceptives al Decret de Nova Planta, després de més de quatre anys a comptar de la seva publicació, sobretot en el referent a disposar d'un corregidor i dos alcaldes majors, un de civil i un altre de criminal. Resulta interessant observar com la transició entre la cúria del veguer i la del corregidor es féu d'una manera progressiva que esmorteí, en una part, el que fou indubtablement el trauma de la Nova Planta, alhora que assegurà en gran manera la continuïtat de persones addictes a la causa filipista durant la guerra. Tot i que els nous alcaldes majors de planta catalana eren els equivalents dels antics assessors o jutges ordinaris del veguer, la seva jurisdicció ordinària es va veure incrementada, a nivell judicial i municipal, com a tinents de corregidors.

¿Quin destí preparà per als primers alcaldes majors i corregidors barcelonins, un cop cessats en els seus càrrecs? Oleguer Ametller renuncià a la vara l'any 1722 "*por continuos y molestos achaques*", però prosseguí exercint com a regidor fins a la seva mort al juny del 1730. Fracassà en les seves aspiracions d'accedir a la Reial Audiència. El seu company, Josep Francesc d'Alòs i Rius, tingué més sort a causa de les seves connexions polítiques. L'any 1728 deixà l'Alcaldia per iniciar la magistratura a l'Audiència, en ser nomenat el 1733 oïdor, igual que el seu pare. El 1741 se n'anà a Madrid a fi d'ocupar plaça d'alcalde de Casa i Cort, però tornà a Barcelona l'any següent per agafar al seu càrrec la regència a l'Audiència, així es convertí en l'únic magistrat català a accedir a aquest tribunal al llarg del segle XVIII. Morí a Madrid l'any 1757, però llavors ja havia estat nomenat marquès de Puerto Nuevo i havia rebut honors de conseller de Castella. El corregidor comte de Montemar, home d'acció més que no pas administrador, continuà una brillant carrera militar que el portà no tan sols a altres capitanies peninsulars, sinó també a comandar campanyes al nord de l'Àfrica i a Itàlia, on aconseguí la gran victòria de Bitonto (1734) contra els imperials, que li donà el ducat de Montemar, la Grandesa i el ministeri de la Guerra, el qual conservà fins a la seva caiguda en desgràcia.

71. ACA, Cancelleria, reg. 6.121, f. 120v-121r, San Lorenzo, 4-VII-1720.